

Sofia Östergren-Haking

Socionomprogrammet med inriktning mot diakoni, Institutionen för socialt arbete

Socialt arbete, uppsats, 15 hp, SD82, vt 2010

Handledare: Ingri Hanne Bränne Bennwik

Examinator: Pelle Åberg

**Behandlingsassistenters upplevelser av arbetet med
ensamkommande flyktingbarn**

-ur ett genusperspektiv

**Treatment assistants experiences of working with unaccompanied
refugee children**

-from a gender perspective

Förord

Jag vill tacka alla informanter som varit mig behjälpliga med information, ett särskilt tack till de intervjupersoner som deltagit i studien. Jag vill också tacka Ingri-Hanne för ett inspirerande och tålmodigt handledarskap.

Ett särskilt tack till min familj för att ni har stöttat och ”tvingat” mig att slutföra arbetet med uppsatsen!

Sammanfattning

Bakgrund: Antalet ensamkommande flyktingbarn som kommer till Sverige har under de senaste åren ökat kraftigt. Många av dessa barn placeras på kommunala institutioner, där personal arbetar med att ta hand om och stödja barnen i deras integrationsprocess.

Problemformulering: Barnen kommer ofta från länder med patriarkala strukturer vilket leder till att frågor kopplade till kön och genus blir en faktor som bör beaktas i barnens integrationsprocess. **Syfte:** Syftet är att öka kunskapen om hur behandlingsassistenterna uppfattar det sociala arbetet med ensamkommande flyktingbarn utifrån ett genusperspektiv.

Metod: Studien har en kvalitativ ansats och empirin har insamlats genom tre fokusgruppintervjuer. **Resultat:** Resultatet av den insamlade empirin visar att

fokusgruppdeltagarna anser att genusaspekter ständigt är aktuellt i arbetet med barnen. De anser sig dock ha bristande kunskaper i ämnet och påpekar att det finns en organisatorisk faktor som spelar in i hur det dagliga arbetet bedrivs. Fokusgruppdeltagarna menar att det är ledningens uppgift att utbilda personalen och se till att arbetet genomsyras av en

genusmedvetenhet. **Diskussion:** I diskussionen resoneras det kring bristen på tidigare forskning, fokusgruppdeltagarnas erfarenheter, de aspekter av genusmedvetenhet som belyses i angränsande forskning. **Nyckelord:** ensamkommande flyktingbarn, genus, genusperspektiv

Innehållsförteckning

Inledning	3
Definitioner	4
Problemformulering	4
Syfte	5
Frågeställningar	5
Bakgrund	6
Kommunens ansvar	6
Institutionernas uppbyggnad	7
Tidigare forskning	7
Metoder och Material	10
Vetenskapsteoretiska överväganden	10
Urval	10
Litteratursökningar	11
Metodval	11
Datainsamlingsmetod	11
Tillvägagångssätt vid materialinsamling	12
Transkribering och analysmetod	12
Avgränsning	13
Reliabilitet och Validitet	13
Metodologiska problem	14
Etiska överväganden	14
Teoretiska utgångspunkter	15
Kön och Genus	16
”Att göra kön”	17

Resultat och Analys	18
Tema 1: Kön och Genus	18
Analys tema 1: Kön och Genus	20
Tema: 2 "Att göra kön"	21
Analys tema 2: "Att göra kön"	23
Slutsats	24
Diskussion	25
Förslag till vidare forskning	26
Referenslista	28
Internetreferenser	28
Lagar och förordningar	29
Bilaga 1	30
Bilaga 2	31

Inledning

UNHCR uppskattar att det under år 2009 fanns cirka 40 miljoner människor i världen som är på flykt, i den siffran inkluderas både de som är på flykt inom sitt lands gränser och de som flytt från sitt land. Av dessa är uppskattningsvis 39 % barn och ungdomar (unhcr.2010).

Ensamkommande flyktingbarn som kommer till Sverige är inget nytt fenomen. Barn på flykt har anlant till Sverige från olika länder under hela 1900-talet. Dock har antalet ensamkommande flyktingbarn som kommer till Sverige dramatiskt ökat de senaste åren. 2009 kom totalt 2250 ensamkommande flyktingbarn till Sverige, 990 av dessa var pojkar och 266 flickor. De flesta av barnen är mellan 16-17 år. Under 2009 kom majoriteten av barnen från Somalia och Afghanistan. Migrationsverket räknar med att cirka 3000 barn kommer att söka asyl i Sverige under år 2010 (migrationsverket.2010). Cirka 1000 av dessa barn kommer att bo på kommunens institutioner för omhändertagande av ensamkommande flyktingbarn (migrationsverket, 2010). Resten av barnen väljer ofta att bo hos släktingar eller ett genom kommunen tilldelat familjehem.

Då arbetet med ensamkommande flyktingbarn ryms inom ramen för socialt arbete bör Ifws definition av socialt arbete beaktas. Enligt definitionen skall professionella socialarbetare verka för förändring och problemlösning i mänskliga relationer. I praktiken innebär detta att arbetet utförs på flera plan, allt från lösningsfokuserat arbete på individbasis till påverkan av socialpolitik. Socialt arbete bygger på humanistiska och demokratiska ideal där värden om alla människors lika rätt samt jämlikhet mellan könen är viktiga komponenter (ifsw, 2010).

Under hösten 2009 i samband med att jag gjorde praktik på ett boende för ensamkommande flyktingbarn kom jag i kontakt med rapporten *Flickor och pojkar på institution* skriven av Mats Hilde och Ingrid Claezon. I rapporten synliggör författarna hur kön påverkar arbetet med vården av ungdomar på institution. Författarna påpekar även att könsperspektivet mycket sällan belyses i studier av institutionsboende barn och unga (Claezon & Hilde, 2005, s. 11). Med bakgrund av att ha läst rapporten väcktes mitt intresse för hur behandlingsassistenterna på boendet arbetade med frågor som rör kön. Då många av barnen kommer från länder med starka patriarkala strukturer i familjelivet och samhället i stort borde frågor som rör genus, könstillhörighet och jämlikhet vara en viktig del av deras integrationsprocess. Jag vill i den här studien undersöka hur behandlingsassistenterna som arbetar på boenden för ensamkommande flyktingbarn uppfattar arbetet med målgruppen utifrån ett könsperspektiv. Jag vill dessutom klargöra om det finns någon utarbetad strategi för

hur arbetet med genusfrågor ser ut i organisationer som inkluderar boenden för ensamkommande flyktingbarn.

Definitioner

Ensamkommande flyktingbarn: Enligt migrationsverket är ett ensamkommande flyktingbarn en person under 18 år som kommit till Sverige och sökt asyl utan förälder eller annan legal vårdnadshavare (migrationsverket.2010). Försättningsvis kommer begreppet ensamkommande flyktingbarn att användas även fast dessa barn ibland kan betraktas som ungdomar med tanke på deras ålder.

Behandlingsassistent: Med behandlingsassistent menas i denna studie en person som arbetar på ett boende för ensamkommande flyktingbarn. Behandlingsassistenterna kan ha olika utbildning och erfarenheter av socialt arbete.

Boende för ensamkommande flyktingbarn: Ett boende är en institution med uppgift ta hand om dessa barn.

Kön: är en benämning på en egenskap hos en individ som beror på vilka könsceller individen producerar.

Genus: ett begrepp som används för att förklara och förstå hur könen skiljer sig åt utifrån uppfattningar om vad som är manligt och kvinnligt. Genus används ofta synonymt med begreppet socialt kön.

Problemformulering

I Sverige är det personalen, på de institutioner med uppgift att ta hand om dessa barn, som har det främsta ansvaret att guida barnen i deras integrationsprocess. Personalen bör ha god erfarenhet och kunskap i att bemöta barn i utsatta situationer då de möter flera utmaningar i det konkreta arbetet. En av utmaningarna grundar sig i att många av de ensamkommande flyktingbarnen kommer från länder med patriarkala samhällsstrukturer till skillnad från den svenska samhällsstrukturen där män och kvinnor teoretiskt sett är jämställda. Med tanke på detta är jag i studien intresserad av att undersöka hur den personal jag har intervjuat förhåller sig till arbetet med ensamkommande flyktingbarn ur ett genusperspektiv, hur de arbetar med genusrelaterade frågor både i det konkreta arbetet samt i den övergripande organisationen.

Syfte

Syftet är att öka kunskapen om hur behandlingsassistenterna uppfattar det sociala arbetet med ensamkommande flyktingbarn utifrån ett genusperspektiv.

Frågeställningar:

- 1) Hur upplever behandlingsassistenterna att den övergripande organisationen förhåller sig till genusfrågor?
- 2) Hur arbetar behandlingsassistenterna med genusfrågor i barngruppen respektive personalgruppen?

Bakgrund

I detta kapitel redogörs för hur mottagandet av ensamkommande flyktingbarn organiseras i Sverige, hur de institutioner inom vilka jag har intervjuat behandlingsassistenter är uppbyggda. Som en underrubrik till bakgrunden redogörs för tidigare forskning inom området samt områdesangränsande relevant forskning.

Kommunens ansvar

Den 1 juli 2006 trädde en lagändring gällande mottagandet av ensamkommande flyktingar i kraft. Syftet med ändringen var att förbättra villkoren för denna utsatta grupp barn.

Lagändringen innebär att det är kommunens ansvar att sörja för de ensamkommande flyktingbarnens omsorg. Bakgrunden till lagändringen var att det är inom kommunens socialtjänst som erfarenheten och kunskapen finns för att möta målgruppen på ett kompetent sätt (migrationsverket.2010). När ett ensamkommande flyktingbarn ger sig till känna för myndigheterna i Sverige är det migrationsverkets ansvar att kommunplacera barnet. Vanligen anvisas barnet till en av Sveriges så kallade ankomstkommuner det vill säga en kommun som har träffat avtal med migrationsverket angående mottagande för målgruppen (migrationsverket.2010). Ursprungligen fanns det fyra ankomstkommuner där ensamkommande flyktingbarn kunde ansöka om asyl i Sverige. Migrationsverket har nu utökat antalet ankomstkommuner till nio för att kunna möta det ständigt ökande strömmen av ensamkommande flyktingbarn. Lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn ”innehåller bestämmelser om god man i vissa fall för den som är under 18 år och som är utländsk medborgare eller statslös” (notisum, 2010). Detta innebär att alla ensamkommande flyktingbarn under 18 år har rätt till en god man som utses av överförmyndarnämnden. Den goda mannen skall ”vårda den underåriges angelägenheter” (notisum, 2010) det vill säga hjälpa barnet i kontakt med myndigheter och det offentliga biträdet samt värna om den ungas ekonomiska angelägenheter.

Institutionernas uppbyggnad

Kommunen kan tillgodose barnens behov av boende och omsorg på två sätt, institutionsplaceringar och familjehemsplaceringar (migrationsverket.2010). Lagar och bestämmelser för boendeformarna finns reglerade i Socialtjänstlagen (2001:453) och socialtjänstförordningen (2001:937) samt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2003:20) (lansstyrelsen.2010). De verksamheter inom vilken institutionerna för ensamkommande flyktingbarn finns är organiserade på olika sett från kommun till kommun. Inom den kommun jag har valt att inrikta denna studie mot skiljer kommunen på institutioner

för asylsökande barn och barn som har fått permanent uppehållstillstånd (PUT). Det finns en institution för asylsökande barn, en institution som är blandad med både asyl sökande barn och barn som har fått PUT samt tre institutioner endast för barn som har fått PUT.

Institutionerna är organiserade på två sätt, kollektivboende med dygnet runt bemanning av personal eller lägenhetsboende där personal finns tillgänglig dagtid. Till lägenhetsboendet flyttar barnen när de är 18 år och är kompetenta samt mogna nog att ta ett större ansvar för sitt liv. Samtliga barn inom de olika verksamheterna har tillgång till en kontaktperson, vilka utgörs av kvinnlig och manlig personal som arbetar på de olika institutionerna.

Kontaktpersonerna skall vara barnen behjälpliga med t.ex. myndighetskontakt, stöd vid arbetssökande, hjälp med läxläsning. Kontaktpersonen skall även kunna erbjuda barnen stödsamtal.

Tidigare forskning

Studier med ett könsproblematiserande perspektiv på socialt arbete med barn och ungdomar är mycket sällan förekommande i forskningen inom det sociala området, liknande studier för ensamkommande flyktigbarn går över huvudtaget inte att hitta. Den forskning som bedrivits på området utgår främst från ett tankemönster där män och kvinnor är biologiskt olika, däremot tar den inte hänsyn till de aspekter som tillskrivs könen utifrån ett kulturellt och socialt perspektiv (Claezon, 2008, s. 14). Enligt Claezon finns det ett behov av studier och forskning för att främja metodutveckling på området. Stiftelsen Allmänna Barnhuset har beslutat att prioritera ”könsperspektiv på socialt arbete med barn och unga” som ett fördjupningsområde. Nedan följer två rapporter inom fördjupningsområdet.

Författarnas utgångspunkt för rapporten *Flickor och pojkar på institution – ett könsperspektiv på vården av ungdomar* var att i en könsbunden värld problematisera kön och social problematik i behandlingsarbete med ungdomar på institution. Studien genomfördes med intervjuer av behandlare på två institutioner. Behandlarnas främsta uppgift var att hjälpa ungdomarna att normalisera sina identiteter och livsstilar. Författarna menar att en normaliseringsprocess grundar sig i att det finns en uttalad normativitet. I intervjuerna framkom det att behandlingsarbetet grundar sig på en manlig normativitet, som styrs av det manliga förnuftet. Författarna menar att detta påverkar hela organisationen och används som förklaringsmodell båda för behandlingsarbetet och ungdomarnas beteende (Claezon & Hilde, 2005, s. 91-92).

De intervjuade behandlarna har varierande utbildning och erfarenhet vilket leder till att behandlingsarbetet utförs med skiftande kunskapsgrund. Detta visar sig framförallt i behandlarnas sätt att kunna reflektera över föreställningar om vad som påverkar behandlingsarbetet t.ex. de som är könsrelaterade (Claezon & Hilde, 2005, s. 92).

Rapporten tar även upp att det inom behandlingsarbetet finns bestämda könrelaterade normer med uppfattningar om vad kvinnligt och manligt innebär. Dessa normer påverkar arbetsindelningen där männen tar hand om upprätthållandet av institutionens regler och kvinnorna ombesörjer ungdomarnas känslor. I rapporten drar författarna slutsatsen att behandlarna på de undersökta institutionerna bidrar till att traditionella könsroller bibehålls i relation till sig själv som behandlare och i ungdomarnas utvecklingsarbete (Claezon & Hilde, 2005, s. 93-94).

I projektet ”Att göra skillnad – könsperspektiv i socialt arbete med barn och ungdomar” har verksamma socialarbetare inom främst socialtjänsten arbetat i fem olika forskningscirklar. Projektets syfte var att tillsammans reflektera över vad könsperspektiv har för betydelse i det sociala arbetet med barn och unga. Varje forskningscirkel fick utifrån projektets övergripande syfte formulera egna syften och frågeställningar relaterade till den egna verksamheten. Insamlingen av empiri har främst skett inom socialtjänsten genom tex. intervjuer, enkäter och textanalys. Resultaten från de olika studierna visar klart att det görs skillnad mellan flickor och pojkar utifrån deras biologiska könstillhörighet och inte det sammanhang pojken eller flickan befinner sig i. Vidare visar resultaten att det är en heterosexuell norm som förekommer dessutom bedöms sexualiteten hos könen olika, oftast talas det inte ens om sexualitet när det gäller pojkars beteende. Pojkar och flickor blir också olika bemötta inom skolans sfär. En ytterligare aspekt som framkommer är föräldrarnas roll, mamman är ofta omhändertagande och skyddande vilket leder till att pappan frivilligt eller ofrivilligt slipper ansvar (Claezon, 2008).

I antologin *Ungdom, kulturmöten och identitet* redogör Al-Baldawi för den patriarkaliska modellen av familjestruktur. Denna modell förekommer främst i Mellanösten, Nordafrika och vissa delar av Asien. Ofta genomsyrar den patriarkaliska modellen både familjelivet och samhället i stort. Modellen syftar till att organisera människors relationer till varandra (Al-Baldawi, 1998, s. 152). Al-Baldawi illustrerar den patriarkaliska modellen som en hierarkisk pyramid där pappan står högst upp och har den allomfattande makten över familjen, under honom kommer far och morföräldrar därefter kommer mamman och sist barnen. I pyramidens

ytterkanter finns det också tre hierarkiska skikt. Det innersta skiktet utgörs av slakten, nästa skikt utgörs av vänner och grannar samt skola, därefter kommer det skikt där olika myndigheter ingår. De första två skikten utgör det primära skyddsnätet och familjen vänder sig främst dit för att lösa sina problem. I detta vad författaren kallar ”traditionella samhället” har omgivningens attityd en stor inverkan på hur den patriarkaliska familjestrukturen upprätthålls då de ger sitt stöd till pappan att utöva makt över familjen (Al-Baldawi, 1998, s. 152-155).

Al-Baldawi menar att konflikter kan uppstå när människor flyttar från patriarkaliska samhällsstrukturer till samhällen där andra modeller för familjelivet råder, som t.ex. inom det svenska samhället där det finns lagstadgad jämlikhet mellan makar och barns rättigheter (Al-Baldawi, 1998, s. 156).

Syftet med rapporten ”*Svensk social barnavård ur ett könsperspektiv 1993-2003*” var att kartlägga och till viss mån analysera forskning, undersökningar och statistik mellan åren 1993-2003 angående social barnavård ur ett könsperspektiv. Författarna Petra Ulmanen och Gunvor Andersson valde att rikta in sig specifikt på svenska förhållanden. Bakgrunden till att rapporten utfördes var ett regeringsuppdrag till socialstyrelsen. Rapporten finansierades av Statens institutionsstyrelse, SiS. Resultatet av litteraturgenomgången visar att de flesta studier som utgår från ett könsperspektiv på den sociala barnavården handlar om tonårsflickor. Studier som är inriktade på pojkar eller yngre barn är mycket sällan förekommande. Den genomgångna litteraturen inriktar sig i huvudsak mot institutionsplaceringar utanför hemmet. Det finns en rad insatser för barn och ungdomar som inte ingår i Socialstyrelsens statistik, vilket gör att informationen blir svåråtkomlig för forskningen vilket i sig leder till att information om tänkbara könsskillnader i insatserna döljs (Ulmanen & Andersson, 2006).

Metoder och material

Vetenskapsteoretiska överväganden

Då ambitionen med studien var att tolka och förstå intervjupersonernas utsagor har jag i bearbetningen av materialet utgått från en hermeneutisk ansats inom en kvalitativ ram. Den hermeneutiska traditionen syftar till att tolka och förstå olika fenomen (Sohlberg, 2009, s. 246-247).

Studien utgår från ett induktivt perspektiv vilket innebär att jag förutsättningslöst har inhämtat intervjupersonernas upplevelser av verkligheten, insamlingen av data har därför inte utgått från någon specifik teori eller hypotes. Med ett induktivt förhållningssätt växer tolkningen av materialet fram efter hand och forskaren skall vara öppen för att nya teorier kan växa fram ur analysen (Sohlberg, 2009, s. 247-248). Jag har använt genusteori som ett verktyg i analysarbetet.

Urval

Urvalet av fokusgruppdeltagare är en blandning av snöbollsmetoden och ett strategiskt urval (Neuman, 2006, s. 222-223). Då jag redan hade en befintlig kontakt med en institution för ensamkommande flyktingbarn var det naturligt att därigenom få kontaktuppgifter till andra institutioner inom samma organisation. Neuman beskriver detta urvalssätt som en snöbollsmetod där en informant leder till nästa och så vidare (Neuman, 2006, s. 222-223). Med strategiskt urval menar Neuman att forskaren på ett strategiskt sätt noga väljer informanter utifrån vad som skall besvaras med studiens syfte (Neuman, 2006, s. 222-223). Det strategiska urvalet uppfylldes i denna studie av kravet att fokusgruppdeltagare var behandlingsassistenter som arbetar med ensamkommande flyktingbarn. Urvalet av fokusgruppdeltagare skulle också representeras av båda könen vid samtliga intervjutillfällen, detta gick dock bara att uppnå på två av de tre institutionerna. Samtliga institutioner är kommunalt drivna under samma verksamhetsledning. Behandlingsassistent är en samlande titel för samtlig personal på dessa institutioner oavsett vilken eventuell utbildning eller tidigare erfarenhet personen har. Intervjupersonerna har olika utbildning, ålder, kön och nationalitet. I studiens inledningsskede hade jag som avsikt att genomföra två fokusgruppintervjuer på två olika institutioner. Under arbetets gång har jag utökat antalet fokusgruppintervjuer till totalt tre då jag ansåg att det skulle ge en bredare bild av det jag hade för avsikt att undersöka.

Litteratursökningar

Litteratur och tidigare forskning om hur arbetet med ensamkommande flyktingbarn uppfattas av behandlingsassistenter är mycket begränsad. Då studien är inriktad på att undersöka köns/genus aspekter på arbetet med ensamkommande flyktingbarn begränsas ytterligare urvalet av tidigare forskning.

I letandet efter tidigare forskning och relevant litteratur har jag sökt på flera olika sätt men främst genom biblioteksdata-baser så som Ersta-Sköndals högskolebibliotek, Stockholms stadsbibliotek, Solna stadsbibliotek, Stockholms universitetsbibliotek. Sökningar har också gjorts på webbaserade sökmotorer: libris, DIVA, Google Scholar, SOCINDEX och Social services abstracts. Sökord och begrepp som har använts är: behandlingsarbete ensamkommande flyktingbarn, könsperspektiv behandlingsarbete, könsperspektiv barn, könsperspektiv flyktingbarn. Vid sökandet på de engelsk språkiga sökmotorerna har begrepp som social work with asylum-seeking children, unaccompanied refugee children gender, gender socialwork children använts. Vid sökningar i både de svenska och utländska databaserna har jag hittat mycket litteratur angående ensamkommande flyktingbarn utifrån barnens perspektiv, denna litteratur har dock inte varit relevant givet uppsatsens syfte. Jag har inte kunnat hitta någon litteratur som har direkt anknytning till uppsatsens syfte det vill säga undersökningar där arbete med ensamkommande flyktingbarn belyses ur ett könsperspektiv, med bakgrund i detta har jag använt områdesangränsande forskning och litteratur.

Metodval

Då förhoppningen med studien var att förstå intervjupersonernas uppfattning av problemformuleringen valde jag en kvalitativ metod. Kvale menar att en kvalitativ metod innebär att forskaren vill förstå intervjupersonernas livsvärld (Kvale, 2009, s. 39). För att uppnå syftet har jag genomfört tre kvalitativa fokusgruppintervjuer. För att få en djupare förståelse av det insamlade materialet har jag valt att analysera empirin med hjälp av genusteori.

Datainsamlingsmetod

Användandet av fokusgrupper som kvalitativ metod innebär att forskaren samlar ett antal personer som under en angiven tid får diskutera ett specifikt ämne. Fokusgruppen leds av en moderator som introducerar och inflikar med nya aspekter av ämnet, om så behövs. Målet med en fokusgrupp är att deltagarna fritt skall diskutera ämnet utan att moderator skall behöva ikläda sig en traditionell intervjuarroll (Wibeck, 2000, s. 9-10). Vid insamlandet av empirin

valde jag att göra fokusgruppintervjuer på tre boenden för ensamkommande flyktingbarn i en större Svensk kommun. I varje fokusgrupp ingick 4 behandlingsassistenter. Jag bestämde mig för att göra fokusgruppintervjuer då jag ville skapa en levande diskussion kring mina frågeställningar. Kvale menar att fokusgruppintervjuer är väl lämpade för studier på relativt utforskade områden då den gemensamma samtalsformen ger mer impulsiva infallsvinklar från deltagarna. Deltagarna blir mer spontana och känslomässiga i förhållande till ämnet (Kvale, 2009, s. 166).

Tillvägagångssätt vid materialinsamling

På två av institutionerna kontaktades arbetsledaren initialt via telefon. Verksamhetsledaren förmedlade grundläggande information till behandlingsassistenter som sedan kontaktade mig för att bekräfta deras intresse av att medverka i studien. I samband med den första kontakten skickade jag ett informationsbrev via e-post till institutionen, se bilaga 1, som jag bad verksamhetsledaren vidare befördra till behandlingsassistenter. Vid intervjutillfället informerades intervjupersonerna ytterligare en gång om studiens syfte och premisserna för deras medverkan. På den tredje institutionen kontaktades en av behandlingsassistenter via telefon. Personen förmedlade grundläggande information om studien till sina kollegor. Även till denna arbetsplats skickades ett informationsbrev via e-post, se bilaga 1. Vid intervjutillfället informerades intervjupersonerna om studiens syfte och premisserna för deras deltagande.

De tre fokusgruppintervjuerna var upplagda på samma sätt där jag som moderator introducerade tre teman, se bilaga 2, för deltagarna. Deltagarna fick sedan fritt diskutera temana under cirka 1,5 timmar. I slutet av varje intervjutillfälle summerade jag vad deltagarna hade tagit upp och kompletterade med några specifika frågor om så behövdes för att kunna uppfylla syftet. Intervjuerna spelades in elektroniskt och jag förde minnesanteckningar.

Transkribering och Analysmetod

De inspelade intervjuerna transkriberades ordagrant för att inga detaljer skulle gå förlorade. Efter en av fokusgruppintervjuerna insåg jag med fasa att ljudfilen var raderad. Då jag hade fört noggranna anteckningar vid fokusgrupptillfället har jag valt att använda mig av det insamlade materialet från denna intervju. Det transkriberade materialet har tematiserats utifrån de två teman som återfinns i teoriavsnittet, det vill säga tema 1: kön och genus samt tema 2: att göra kön. I förtydligande syfte har jag valt att föra in vissa citat i redovisningen av resultatet.

I analysarbetet har jag valt att använda Hirdmans genusteori och Elvin-Nowak och Thomssons teori ”att göra kön”.

Avgränsning

Jag har valt att avgränsa studien till tre fokusgruppintervjuer med två manliga och två kvinnliga behandlingsassistenter i varje grupp. Detta gick dock bara att uppnå på två av de tre institutionerna, på den tredje institutionen bestod fokusgruppdeltagarna av tre kvinnor och en man. Behandlingsassistenter arbetar på tre olika institutioner i en större svensk kommun. Avsikten med studien är att öka kunskapen om hur behandlingsassistenter uppfattar arbetet med ensamkommande flyktingbarn ur ett genusperspektiv dels utifrån det konkreta arbetet med barnen men också hur genusfrågor speglas i personalgruppen samt den övergripande organisationen. Avsikten med studien är inte att studera fenomenen ur barnens synvinkel. Det finns inte heller någon jämförande ansats mellan de tre institutionerna.

Reliabilitet och validitet

Reliabilitet innebär att en forskning kan reproduceras vid ett annat tillfälle av en annan forskare och komma fram till samma resultat (Kvale, 2009, s. 263). Wibeck menar att människor har en tendens att inte uppmärksamma det som inte stämmer överens med deras uppfattningar om saker och ting. Det är därför av mycket stor vikt att den insamlade empirin kan verifieras och redovisas på ett noggrant sätt (Wibeck, 2000, s. 119). Med tanke på detta har jag under hela arbetet med studien varit medveten om att hålla min egen uppfattning om frågeställningarna så neutral som möjligt. För att öka reliabiliteten i studien leddes båda fokusgruppintervjuerna av samma moderator och intervjupersonerna utgick ifrån samma temaguide vid båda intervju tillfällena. För att ytterligare höja reliabiliteten transkriberades båda intervjuerna ordagrant från ljudfiler till skriven text.

För att mäta en studies validitet bör frågan ”mäter du vad du tror att du mäter?” ställas (Kvale, 2009, s. 264). En hög validitet innebär att forskaren mäter det som studien förutsätts att mäta. Validiteten i en studie genomsyrar hela arbetsprocessen, forskaren bör ständigt återkoppla de olika delarna till syftet (Kvale, 2009, s. 264-267). Då jag har använt mig av fokusgruppintervjuer vid insamlandet av empiri finns det ytterligare aspekter som bör beaktas för att få en så hög validitet som möjligt. I en fokusgrupp kan vissa deltagare vara mer språksamma än andra, intervjupersonerna kan känna sig obekväma att prata om vissa ämnen eller så kan deltagarna undvika att säga vad de verkligen anser om ett ämne då de tror att deras åsikt inte kommer att bli väl mottagen i gruppen (Wibeck, 2000, s. 120-121). Då

intervjupersonerna i de två grupperna är kollegor som arbetar dagligen tillsammans förutsätter jag att de känner förtroende för varandra och kan uttrycka sina tankar och erfarenheter kring temana så sanningsenligt som möjligt. I slutet av varje intervjutillfälle sammanfattade jag som moderator gruppens diskussion och kompletterade även med några mer specifika frågor. Dessa frågor fick samtliga intervjupersoner svara på, detta för att verkligen vara säker på att studiens frågeställningar hade besvarats under fokusgruppintervjun.

Metodologiska problem

Vid två av de tre fokusgruppintervjuerna var det verksamhetsledaren på institutionerna som frågade personalen om de ville medverka i studien. Jag är medveten om att detta kan ha påverkat personalens vilja av att delta eller inte delta i studien, det är svårare att tacka nej till ett deltagande om en chef tillfrågar. Personalen kan ha uppfattat verksamhetsledarens förfrågan som att det inte var valbart att delta i studien.

Som tidigare nämnts försvann en ljudfil inspelad vid en fokusgruppintervju. Jag hade dock fört noggranna anteckningar under fokusgruppintervjun och valde, efter konsultation med kursansvarig, att använda mig av anteckningarna och mitt minne i redogörandet av resultatet från denna fokusgruppintervju.

Etiska överväganden

Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor och biologiskt material från människor syftar till att skydda den enskilda människan och respektera de mänskliga värdena inom forskning (notisum.se). I denna lag finns fyra huvudkrav som forskaren måste ta ställning till. Jag kommer nedan att beskriva de fyra kraven samt redogöra för hur jag har beaktat dessa i min uppsats.

Informationskravet innebär att forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppdragets syfte (Vetenskapsrådet, 2006). Arbetsledaren på två av institutionerna kontaktades i inledningsskedet via telefon och blev då muntligen informerad om ämnet till uppsatsen och dess syfte. Därefter skickades samma information per e-post (se bilaga 1). Arbetsledaren ombads att förmedla den skriftliga informationen till de berörda intervjupersonerna. I brevet framkom att det är helt frivilligt att delta i studien och intervjupersonerna kan avbryta sitt deltagande när som helst under studiens gång. I samband med intervjuerna fick intervjupersonerna ytterligare en gång ta del av informationsbrevet. Informationskravet tillgodosågs på samma sätt som ovan på den tredje institutionen med den skillnad att det var en behandlingsassistent som kontaktades istället för arbetsledaren.

Anledningen till detta var att jag redan hade en kontakt med personen då jag gjorde praktik på institutionen under hösten 2009.

Samtyckeskravet innebär att deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan (Vetenskapsrådet, 2006). Då intervjupersonerna på samtliga institutioner var informerade om studiens syfte och ville medverka utgick jag från att de lämnade sitt samtycke. För att ytterligare vara säker på att de samtyckte till att vara med i studien gick jag vid intervjutillfällena igenom studiens syfte och premisserna för deras medverkan.

Konfidentialitetskravet innebär att uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och att personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem (Vetenskapsrådet, 2006). Intervjupersonernas namn kommer inte att nämnas i studien. Annan information som kan härledas till en specifik intervjuperson kommer att avidentifieras. Intervjumaterialet i form av anteckningar och bandupptagningar kommer att förvaras på ett sätt som gör att endast författaren har tillgång till det. Efter att uppsatsen har blivit godkänd av examinatorn kommer intervjumaterialet att förstöras.

Nyttjandekravet innebär att uppgifter insamlade om enskilda personer endast får användas för forskningsändamål (Vetenskapsrådet, 2006). Intervjupersonerna har informerats om att det insamlade intervjumaterialet endast kommer att användas i denna studie. Intervjupersonerna har även informerats om att den färdiga uppsatsen kommer att finnas tillgänglig för allmänheten på Ersta-Sköndal högskolebibliotek.

Teoretiska utgångspunkter

Under denna rubrik redogörs för de teoretiska utgångspunkter som kommer att användas för analysen av den insamlade empirin. Teorin har delats upp i två teman: Kön och genus och ”att göra kön”. Empirin kommer att analyseras utifrån dessa teman.

Kön och genus

Under människans tidshistoria har alla perioder haft sina tolkningar av kön beroende på hur samhället har varit strukturerat men också beroende på hur könen har varit strukturerade. Samhällsstrukturen påverkar hur människor ser på könen samtidigt som den rådande könstrukturen påverkar hur människor tolkar samhället (Andersen & Kaspersen, 2003, s. 605).

Sedan 1960-talet har man inom den feministiska forskningen problematiserat könet genom att göra en uppdelning mellan genus (socialt kön) och biologiskt kön (Månsson, 2003, s. 243). Kön syftar till att förklara de biologiska skillnaderna mellan män och kvinnor medan begreppet genus syftar till att förklara de sociala skillnaderna mellan män och kvinnor. Under 1970-talet blev debatten om kvinnofrågor mer aktuell än någonsin tidigare och i anslutning till detta föddes den så kallade ”nya kvinnoforskningen”. Denna rörelse gjorde uppror mot de rådande teorierna om samhällets organisering och påpekade att kön inte var något naturgivet utan roller som samhället har tillskrivit människorna. Könsrollerna är därmed något som kan påverkas och förändras (Andersen & Kaspersen, 2003, s. 606-608).

I kölvattnet av ”den nya kvinnoforskningen” under 60 och 70-talet introducerade Yvonne Hirdman på 80-talet två begrepp, genussystem och genuskontrakt. Hirdman menar att alla människor föds in i ett genussystem, i genussystemet finns olika normer och värderingar som påverkar människan som lever i systemet under hela livet. Systemet i sig är föränderligt och kan påverkas av olika faktorer, bland annat interaktionen mellan män och kvinnor. Enligt Hirdman finns det en maktaspekt inbyggd i genussystemet där den könsordning som råder behålls och reproduceras vilket leder till att kvinnorna ständigt hamnar i underordnade positioner. Hirdman menar att makt är den grundläggande faktorn till varför genussystem och genuskontrakt överhuvudtaget existerar. Det är mannen som besitter makten utifrån att det manliga könet betraktas som normen i samhället. Det finns även skäl att problematisera det biologiska könet då inget, utifrån ett socio-kulturellt perspektiv, är förutbestämt (Månsson, 2003, s. 245).

Hirdman beskriver att det finns två utgångspunkter i genussystemet: isärhållning och könshierarki. Isärhållning av könen innebär att män och kvinnor hålls åtskilda då det finns föreställningar om att könen inte skall blandas med varandra. Könshierarki innebär att det är manliga aspekter som utgör normen i samhället. De två utgångspunkterna sammanlänkas genom att isärhållningen minimerar ifrågasättandet av den manliga normen (Månsson, 2003, s. 246-247).

Med begreppet genuskontrakt menar Hirdman de förhållningssätt utifrån vilka män och kvinnor skall agera mot varandra. I detta kontrakt finns sociala och kulturella koder som speglar mäns och kvinnors egenskaper och relationer. Hirdman gör en indelning av genuskontraktet i tre olika plan: tradition och värdering, lagar och förordningar och personens individuella situation (Hirdman, 2004, s. 120). Det första planet beskriver Hirdman som

föreställningar om hur relationer mellan män och kvinnor skall fungera idealt. Det andra planet är en beskrivning av köns integration på en social nivå. Det tredje planet är mycket individuellt från relation till relation och kan inbegripa föreställningar om krav från släkt, vänner och övriga samhället (Hirdman, 2004, s. 120).

Genom att problematisera begreppet genuskontrakt skapar Hirdman förutsättningar för att relationen mellan det manliga och kvinnliga perspektivet kommer i fokus vilket leder till en tydlighet som gagnar vidare forskning kring dessa frågor. Genuskontraktet är föränderligt och följer samhällets utveckling (Hirdman, 2004, s. 121).

Att göra kön

I boken *Att göra kön – om vårt våldsamma behov att vara kvinnor och män*, utgår Elvin-Nowak och Thomsson från att kön inte är något vi är utan något vi gör. Författarna menar att det inte finns något som är manligt och kvinnligt från början utan det är skapade föreställningar av oss människor. På samma sätt är det förhållningssätt och handlingar som skapar kön. Det är uppenbart att det finns två kön, män och kvinnor, det är däremot inte uppenbart vad som särskiljer oss mest: de biologiska skillnaderna eller de sociala och kulturella skillnaderna (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 124). Kön är någonting både män och kvinnor ständigt gör. De flesta människor är överens om att det är de individuella värderingarna som skall styra så föds barn ändå in i ett starkt könsrollsmönster som är mycket svårt att bryta (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 21). Författarna menar att det är en livslång process att förstå vad det innebär att vara kvinna respektive man och vad som är kvinnligt respektive manligt (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 106). Alla människor ingår i olika sammanhang livet igenom där vi blir bekräftade utifrån vår könstillhörighet.

Likt Hirdman problematiserar Thomsson det könsmaktsystem som genomsyrar samhället. Hon menar att könsmaktsystemet innebär att samhället är uppdelat efter kön det vill säga samhället är patriarkalt ordnat. Det patriarkala systemet utgår från att män tilldelas mer resurser, får mer makt och prioriteras mer än kvinnor. Thomsson menar att både män och kvinnor rättar in sig i mönstret av att män är det främsta könet och upprätthåller på så sätt systemet (Thomsson, 2003, s. 36-37).

Till skillnad från Hirdman använder Elvin-Nowak och Thomsson ordet kön och inte begreppet genus trots att de hela tiden menar de aspekter som traditionellt inbegrips i genus. Författarna menar att diskussionen blir enklare att föra om ordet kön används istället för genus (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 16).

Resultat och Analys

I detta kapitel redogörs för resultatet av de tre fokusgruppintervjuerna. Vid intervjutillfällena fick deltagarna tre teman att diskutera kring, se bilaga 2. Resultatet från de tre fokusgruppintervjuerna har delats upp i två teman: kön och genus och ”att göra kön”. Resultatet från de tre fokusgruppintervjuerna redovisas gemensamt då det inte finns någon jämförande ansats i studien. Ambitionen var att få en jämn könsfördelning bland fokusgruppdeltagarna det vill säga två män och två kvinnor vid varje intervjutillfälle, det gick inte att uppnå vid ett intervjutillfälle då det, dagtid, endast arbetar en man på den institutionen. Fokusgruppdeltagarna hade varierande utbildning, bland annat socionom, terapeut, vårdbiträde och tolk. Fokusgruppdeltagarna benämns i fortsättningen man1, man2, kvinna3 och så vidare.

Tema 1: Kön och genus

Flera av fokusgruppdeltagarna beskriver organisationen som hierarkisk, med en man som högsta chef och sen uteslutande kvinnor på beslutsfattande poster. Man2 påpekar dock att på den institution där han arbetar är arbetsledaren man. Samtliga fokusgruppdeltagare påpekar också att det är mest kvinnlig personal inom organisationen, som på de flesta områden inom socialt arbete, men att det även finns en del män. De tar även upp kontrasten mellan att det är mest kvinnlig personal som arbetar inom organisationen medan målgruppen till stor del utgörs av pojkar.

Man1 resonerar kring könsfördelningen av barnen på den institution där han arbetar.

... på ungdomsnivå är det inte mycket att göra åt ... man kan ju inte påverka särskilt mycket men här har vi ändå haft diskussioner kring att få in tjejer så att det inte bara blir killar i korridoren ... vi har lyckats högst få in två tjejer(man1).

Övervägande av fokusgruppdeltagarna tror att genustänkandet inom organisationen skulle öka om målgruppen var blandad med både flickor och pojkar. En av fokusgruppdeltagarna tror att det finns en tanke hos ledningen om en jämn könsfördelning i personalgruppen men att det kanske inte är så många män som söker sig till organisationen och de som eventuellt söker kanske inte är kvalificerade. I kontrast till detta tycker några av fokusgruppdeltagarna ha sett en tendens att manliga sökande har prioriterats framför kvinnliga trots att männen inte har haft rätt kvalifikationer. En av fokusgruppdeltagarna tycker att organisationen lägger stor vikt vid att kvinnliga behandlingsassistenter främst skall arbeta med flickor och de manliga behandlingsassistenterna skall arbeta med pojkar. Han menar att detta matchningssätt kan

vara bra i specifika fall men får inte göras till en sanning. Flera fokusgruppdeltagare anser att organisationen främjar traditionella könstillhörigheter, där män utför praktiska sysslor och kvinnor lagar mat, städar, delar ut medicin o.s.v. En av fokusgruppdeltagarna anser att diskussionen kring könsaspekter i organisationen är förlegad. Han menar att diskussionen alltid kretsar kring flickornas situation med manliga behandlingsassistenter, det förekommer aldrig diskussioner kring pojkarnas situation med kvinnliga behandlingsassistenter.

Kvinna10 beskriver hur hon anser att organisationen arbetar med köns- och genusfrågor.

...en personal på en annan institution inom samma organisation hade gått någon cirkel eller någonting i genustänkande och av det kom det ut att hon hade en liten föreläsning på ett APT-möte, det är väl egentligen allt som har varit konkret kring genus och det va länge sen. Så det är inget som vi jobbar särskilt medvetet kring, det kan man verkligen inte påstå. Sen gör säkert folk jättebra jobb ändå kring det här på ett individuellt plan ... men verksamheten genomsyras inte av någon sådan diskussion (kvinna10).

Man1 anser att ungdomarna kan förhålla sig olika till manlig och kvinnlig personal i vissa frågor t.ex. har det hänt att pojkarna vill prata specifikt med den manliga personalen om ytterst privata saker så som sexualitet och preventivmedel. Han menar att det är naturligt för alla människor att diskutera vissa saker med det ena könet och vissa saker med det andra könet då män och kvinnor vet och kan mer inom olika områden. Kvinna4 upplever att barnen respekterar mer vad man1 säger än de respekterar henne, men om det beror på könstillhörighet eller person kan hon inte svara på.

Flera av de kvinnliga intervjupersonerna berättar om att de vid flera tillfällen har upplevt att speciellt pojkarna inte accepterar att bli tillsagda av kvinnor. I situationer där pojkarna är upprörda eller arga och blir konfronterade av en kvinna ställs detta på sin spets.

...det finns massvis med ungdomar som inte tål att kvinnor säger till dom...då börjar dom prata om att i deras land förekommer inte sånt...(kvinna3).

Kvinna10 förklarar hur hon tycker att barnen och framförallt pojkarna förhåller sig till den kvinnliga personalen.

...det är mycket det här med att bearbeta att vi menar allvar när vi sätter gränser fast vi är kvinnor och fast vi inte slår näven i bordet eller tar till... att vi resonerar på det här Svenska malande demokratiska sättet eller vad man ska kalla det för, innan dom förstod att vi menar faktiskt allvar och vi har faktiskt rätt att bestämma dom här sakerna det va en lång process att få dom att förstå att kvinnor kan ha den makten över dom här tuffa killarna...och att man menar allvar med de metoder som vi använder, det va nog någonting nytt tror jag som dom fick lära sig. (kvinna10)

Kvinna3 upplever det som att arbeta i uppförsbacke med målgruppen utifrån att vara kvinna och tillhöra majoritetssamhället. Tillskillnad från kvinna3 upplever inte kvinna4 att det finns några svårigheter att arbeta med målgruppen utifrån att vara kvinna, hon och flera andra intervjupersoner tycker att det handlar mer om vem man är som person och hur relationen

med barnet ser ut. Flera fokusgruppdeltagare påpekar att barnen ofta kommer från patriarkala samhällen vilket kan påverka deras syn på kvinnor i beslutsfattande positioner.

Man9 beskriver barnens reaktion på att institutionen har en kvinnlig chef och att personal från båda könen har lika bestämmanderätt i arbetet.

...ja dom hade jättesvårt att acceptera det...att kvinnor kan sitta på höga poster och bestämma över män...och att män kan sitta vid samma bord som kvinnor och diskutera saker och ting...för dom var det jättesvårt att acceptera. (man9)

Kvinna7 menar att det kan vara lättare för tjejer i tonåren att prata med kvinnliga behandlingsassistenter då tonårstiden är en känslig period. Samtliga fokusgruppdeltagare påpekar att flickorna kommer i skymundan i organisationen, det är lättare att fokusera på pojkarna då de är fler till antalet och därför mer synliga. Fokusgruppdeltagarna berättar att de vid ett flertal tillfällen har försökt lyfta frågan om flickornas situation men inte fått något gehör. Detta har lett till att en diskussion om åtskilda boenden för pojkar och flickor har väckts i personalgruppen på den institution som har flest flickor. Kvinna7 tror att det skulle vara bra för flickorna med ett eget boende där personalen kunde fokusera på just deras behov. Kvinna8 tycker att det är bra med blandade boenden dessutom tycker hon ha sett en tendens på att flickorna lugnar den annars ganska utpräglade machokultur som råder på boendet. Men hon håller med om att mer fokus bör läggas på flickorna dessutom tycker hon att en del av boendet kunde skämmas av som en ”flick-del”.

Analys tema 1: Kön och genus

Hirdman menar att alla människor föds in i ett genussystem med olika normer och värderingar som påverkar människan som lever i systemet. Makt är en grundläggande faktor för ett genussystems existens, makten tillhör det högre stående könet – mannen. Genom att vi människor uppmärksammar genussystemets uppbyggnad kan vi påverka det t.ex. genom vårt förhållningssätt könen emellan (Månsson, 2003, s. 245). Hirdman menar att genussystemet kan delas upp i två utgångspunkter: isärhållning och könshierarki (Månsson, 2003, s. 246-247). Med könshierarki menar Hirdman att mannen är norm och utgör det starkare könet, för att kvinnan skall bli accepterad bör hon anamma ett manligt beteendemönster men bara till en viss gräns, hon får inte bli för lik mannen. Flera fokusgruppdeltagare anser att organisationen är hierarkiskt uppbyggd med chefer på flera nivåer som styr organisationen utifrån politiska beslut, de påpekar dock att det är kvinnor som sitter på de flesta beslutsfattande posterna. Några fokusgruppdeltagare tycker att organisationen prioriterar manliga sökande framför kvinnliga vid nyrekryteringar, trots att männen har sämre kvalifikationer än kvinnorna. Flera

fokusgruppdeltagare tror att genusmedvetenheten inom organisationen skulle öka om det fanns fler flickor på institutionerna, de påpekar att det skulle bli tydligare på vilka olika sätt personalen förhåller sig till flickor och pojkar. Hirdman menar att kvinnor bidrar till att upprätthålla könshierarkin genom de genuskontrakt som reglerar hur män och kvinnor skall förhålla sig till varandra. Upprätthållandet kan ske medvetet eller omedvetet från kvinnans sida. Detta kan vara en förklaring till fokusgruppdeltagarnas upplevelser av att män ofta prioriteras i rekryteringsprocesser.

Med isärhållning menar Hirdman att ju mer könen hålls åtskilda desto mindre ifrågasatt blir den manliga normen (Månsson, 2003, s. 246-247). På de institutioner där jag har genomfört fokusgruppintervjuer var cirka 85-90 procent pojkar, på en av de två kollektivboendena fanns inga flickor alls. Några fokusgruppdeltagare på ett av kollektivboendena ansåg att flickornas situation var utsatt och de förespråkade att flickorna skulle få en egen del av boendet. Fokusgruppdeltagarna hade även tankar om att det skulle vara bra med en egen institution för endast flickor. Fokusgruppdeltagarnas tankar bekräftar Hirdmans resonemang om isärhållning. Flera fokusgruppdeltagare påpekar att barnen på varierande sätt förhåller sig olika till manlig och kvinnlig personal. De anger flera orsaksförklaringar till detta, bland annat att barnen ofta kommer från patriarkala kulturer där det finns tydliga könshierarkier. En annan förklaring är att män och kvinnor besitter olika egenskaper vilket gör det naturligt för barnen att förhålla sig olika till manlig och kvinnlig personal. Hirdman menar dock att könshierarkin i samhället upprätthålls genom att människor både fysiskt och teoretiskt särskiljer könen (Månsson, 2003, s. 246-247).

Tema 2: "Att göra kön"

Samtliga fokusgruppdeltagare från de två kollektivboendena tycker att de manliga och kvinnliga behandlingsassistenternas arbetsuppgifter är traditionellt uppdelade på institutionerna.

Kvinna10 berättar om hur arbetsfördelningen ser ut på den institution hon arbetar.

...vi har ju massor med mönster med oss som vi inte har gjort upp med, jag bara tänker på när vi sitter med arbetslistan på morgonen "Kvinna10 tar hand om blommor och trädgård och man9 tar hand om datorer och bilar"...man vet nog ofta om det men det är bekvämt att fortsätta i samma mönster så man blundar och går vidare. (kvinna10)

Kvinna10 reflekterar kring att det endast arbetar en man, dagtid, på den institution hon arbetar och hur det påverkar arbetsfördelningen.

...det skulle bli bättre balans överhuvudtaget, inte bara vad gäller arbetsfördelningen, utan med manligt och kvinnligt sätt att tänka och förhålla sig till olika saker, det är synd att det inte går att uppnå lite bättre könsfördelning...det genomsyrar ju allting...(kvinna10)

Man5 menar att personalens könstillhörighet påverkar arbetet med barnen i relativt stor utsträckning, eftersom arbetet till stor del går ut på att skapa relationer mellan barnen och behandlingsassistenterna påverkar det om barnen systematiskt bara vänder sig till manlig eller kvinnlig personal. Några fokusgruppdeltagare påpekar att många av barnen kommer från patriarkala samhällen med mycket inbitna könsmonster vilket gör att frågor kring genus och kön ständigt är aktuellt på institutionerna. Man5 påpekar att personalen aktivt måste hitta forum för diskussion kring genusfrågor med barnen vilket han tycker att personalen är relativt bra på men att det är en fråga som behövs lyftas upp på ett organisatoriskt plan också. Man6 upplever att barnens könsuppdelande synsätt är utbredd och att barnen har mycket svårt att ta till sig det "svenska" jämlikhetstänkandet.

Man5 menar att det kan innebära svårigheter för de barn som bryter mot det traditionella könsmonstret. Han ger exempel på flickor som har börjat agera på ett traditionellt manligt sätt med ett mer utåtriktat, aggressivt beteende och hur detta har straffats både i organisationen och i det övriga samhället. Flera fokusgruppdeltagare menar att flickors och pojkars problem definieras väldigt olika och att organisationen gör stor skillnad på pojkar och flickor. Kvinna7 framhåller att flickor och pojkar tar olika stor plats i organisationen, pojkar är mer utåtagerande och kräver mer uppmärksamhet.

Kvinna8 önskar att det fanns en större variation i personalgruppen, hon menar inte könsmässigt utan en variation inom könsgrupperna, varierande typer av män och kvinnor t.ex. män som gillade att sy, laga mat och städa samt kvinnor som gillar att snickra och spela fotboll. Flera fokusgruppdeltagare menar att behandlingsassistenterna kan vara rädda för att erkänna när den personliga kontakten inte fungerar med barnen och då istället skylla på att behandlingsassistenten och barnet är av olika kön. Man6 beskriver att ungdomarna kan ha föreställningar om behandlingsassistenter utifrån ålder, könstillhörighet, etnicitet o.s.v. Han berättar om flickor som har varit livrädda för de äldre männen i personalgruppen, just för att de var äldre och män. Kvinna3 menar att i vissa konkreta fall kan personalens könstillhörighet påverka arbetet med ungdomarna, hon tar upp ett exempel på en flicka som skulle till sjukhus på grund av gynekologiska besvär, de båda kvinnliga behandlingsassistenterna som arbetade var lediga för tillfället men ringdes in för att följa med flickan till sjukhuset. Ingen i personalgruppen hade reflekterat över att någon av männen i personalgruppen kunde följa

flickan. Samtliga i personalgruppen anser att de inte i tillräckligt stor utsträckning reflekterar över hur deras könstillhörighet påverkar arbetet med barnen.

Analys tema 2: "Att göra kön"

Elvin-Nowak och Thomsson menar att kön är något vi människor *gör* hela tiden genom våra handlingar och vårt förhållningssätt (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 124). Samtliga fokusgruppdeltagare bekräftar på ett eller annat sätt att "kön görs" inom organisationen. Några fokusgruppdeltagare anser att det är personalens förhållningssätt till manligt och kvinnligt som speglar av sig i arbetet på institutionen, både vad gäller det konkreta arbetet med barnen och arbetsfördelningen i personalgruppen. Andra fokusgruppdeltagare menar att det är barnens föreställningar om vilka roller män och kvinnor skall ha som påverkar arbete.

Fokusgruppdeltagarna på de två kollektivboendena är medvetna om att deras arbetsfördelning är traditionellt uppdelad utifrån kön. De menar att männen tilldelas arbetsuppgifter som anses vara manliga och kvinnorna tilldelas arbetsuppgifter som anses vara kvinnliga. Några fokusgruppdeltagare tillägger att det är ett mönster som skulle kunna brytas men att det av bekvämlighetsskäl inte görs. Thomsson menar att det patriarkala system som råder i samhället upprätthålls då män och kvinnor rättar in sig i ett mönster där den manliga normen råder (Thomsson, 2003, s. 36-38).

En av fokusgruppdeltagarna tar upp svårigheten för barnen att bryta det traditionella könsmönstret. Han menar att barnen kan bli "straffade" både inom organisationen och i det övriga samhället. Detta stämmer överens med Elvin-Nowak och Thomssons bild av att alla människor föds in i ett könsrollsmönster som kan vara mycket svårt att bryta (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003, s. 21).

Flera fokusgruppdeltagare anser att barnen applicerar sina egna könsuppfattningar på personalen, vilket konkret kan leda till att barnen väljer att ta hjälp av manlig respektive kvinnlig personal beroende på vad det handlar om. Det är vanligare att barnen vänder sig till den manliga personalen. Barnen väljer att inte ta upp vissa frågor med kvinnorna, detta är något som personalgruppen måste vara medvetna om för att det inte skall bli missförstånd och dessutom för att kunna påverka barnen i ett mer genusneutralt tänkande. En fokusgruppdeltagare påpekar att detta är något som måste uppmärksammas på ett högre plan inom organisationen för att kunna få en större genomslagskraft

Slutsats

De behandlingsassistenter som har deltagit i fokusgruppintervjuerna i denna studie har som främsta uppgift att hjälpa och stödja de ensamkommande flyktingbarnen i deras integrationsprocess. Detta arbete inbegriper flera olika faktorer. Syftet med uppsatsen var att undersöka hur behandlingsassistenter uppfattar arbetet utifrån ett könsperspektiv. För att kunna arbeta aktivt med köns- och genusfrågor på en arbetsplats krävs att detta förhållningssätt genomsyrar hela organisationen. Personalen så väl som arbetsledare och chefer bör ha god kunskap inom ämnet och en ständigt öppen dialog bör föras.

Utifrån det resultat som framkommit genom fokusgruppintervjuerna kan jag dra en övergripande slutsats: på de tre arbetsplatserna finns ingen handlingsplan eller dylikt för hur institutionen skall arbeta med köns/genusfrågor. En av fokusgruppdeltagarna berättade att det vid ett tillfälle hade hållits en mindre föreläsning om genustänkande, föreläsningen hölls av en kollega som hade medverkat i en studiecirkel där genusfrågor belystes. Denna slutsats tyder på att det inte finns något övergripande förhållningssätt för dessa frågor inom organisationen.

Flera fokusgruppdeltagare menade dock att köns/genusfrågor ständigt var aktuella i arbetet med barnen då barnen ofta har en traditionell syn på hur könen skall förhålla sig till varandra och vad som är manligt och kvinnligt beteende. En av fokusgruppdeltagarna menade att behandlingsassistenter inte är några specialister på köns/genusfrågor men att varje behandlingsassistent försöker tackla dessa frågor utifrån bästa förmåga i konkreta situationer med barnen. Flera fokusgruppdeltagare anser att organisationen arbetar kontraproduktivt med köns/genusfrågor. De menar att istället för att öka kunskapen om hur köns/genusfrågor påverkar arbetet bibehålls de traditionella könsrollerna. Arbetsfördelningen, arbetsuppgifter och andra sysslor delas upp efter vad som är manligt och kvinnligt, denna uppdelning görs både av personalen själva men också av arbetsledningen. Av detta drar jag slutsatsen att fokusgruppdeltagarna är medvetna om att köns/genusfrågor är en viktig del i barnens integrationsprocess men att det krävs en övergripande handlingsplan för hur ett sådant arbete skall gå till, det är organisationsledningens ansvar att utarbeta en sådan plan.

Den totala slutsatsen av resultatet är att fokusgruppdeltagarna anser att köns/genusfrågor är av stor vikt att beakta i arbetet med ensamkommande flyktingbarn men att det behövs en övergripande struktur. Fokusgruppdeltagarna påpekar också att kunskapen kring dessa frågor bör öka inom organisationen.

Diskussion

Under arbetet med denna studie har flera frågor väckts hos mig. En övergripande fråga som ständigt har gjort sig påmind är varför det inte finns en större genusmedvetenhet i arbetet med ensamkommande flyktingbarn då det borde vara ett grundläggande inslag i arbetet med en målgrupp som i många fall inte har ett lika utpräglat jämlikhetstänkande, det vill säga att män och kvinnor ska ha samma möjligheter socialt, kulturellt och ekonomiskt. Med detta inte sagt att det svenska samhället är något perfekt jämlikhetsprojekt men det finns en ständigt pågående samhällsdebatt och reflektion över hur könen förhåller sig till varandra och vilka könsbundna mönster som existerar. Enligt min mening gör man barnen en otjänst om de inte får en utökad medvetenhet i köns/genusrelaterade frågor. Då en omedvetenhet inom området förr eller senare kommer att slå tillbaka på dem själva. Fokusgruppdeltagarna menar att deras främsta arbetsuppgift är att stödja barnen i sina integrationsprocesser, de påpekar att detta arbete inbegriper många olika aspekter där frågor angående kön och genus är en del. Tidigare forskning pekar dock på att kön, genus, manligt och kvinnligt är mer en del av en helhet, dessa frågor är ständigt aktuella och bör uppmärksammas i varje liten del av arbetet. Forskningen visar också att det är bristande kunskap och erfarenhet hos personalen som leder till att traditionella köns mönster i personalgruppen och i arbetet med barnen bibehålls.

Al-Baldawi menar att det kan uppstå konflikter när människor flyttar från samhällen med patriarkala samhällsstrukturer till samhällen med ett jämlikare samhällssystem (Al-Baldawi, 1998, s. 156). Enligt mig är Al-Baldawis resonemang inte på något sätt komplext utan snarare en självklarhet. De flesta kulturer och samhällssystem fungerar olika, komplexiteten uppstår när vi skall anpassa oss från ett system till ett annat. Det är under denna process som individer behöver kunskap och stöd att förstå hur det nya systemet fungerar. Stödet och den ökade kunskapen är av speciellt stor vikt när det gäller en så pass utsatt grupp som ensamkommande flyktingbarn. Som nämnts tidigare är det personalen på institutionerna som skall tillgodose barnen dessa komponenter. För att kunna göra detta på ett tillfredställande sätt bör personalens kunskapsnivå vara hög. Endast ett fåtal av fokusgruppdeltagarna tar upp att det kan finnas en koppling mellan hur barnen förhåller sig till manligt och kvinnligt och den syn på genus/könsfrågor som har existerat i deras uppväxtmiljö. Detta kan tyda på att fokusgruppdeltagarna har otillräcklig kunskap inom området och de faktorer som påverkar barnens förhållningssätt.

En övergripande slutsats som kan dras utifrån resultatet är att det inte finns någon handlingsplan för hur arbetsplatserna skall förhålla sig till köns/genusfrågor. Detta är något som fokusgruppdeltagarna efterlyser. Några fokusgruppdeltagare påstår till och med att organisationens förhållningssätt till dessa frågor motarbetar en utveckling från traditionella könsmonster till ett mer könsneutralt arbetssätt. Socialt arbete är traditionellt sätt ett kvinnodominerat gebit. Det betyder dock inte att det är kvinnliga normer som råder inom området, snarare pekar forskningen på att det är manliga normer som råder både inom traditionellt kvinnliga som traditionellt manliga yrkesområden. Claezon och Hilde menar i sin rapport, *Flickor och pojkar på institution – ett könsperspektiv på vården av ungdomar*, att arbetet med barnen utformas efter en manlig normativitet. Denna normativitet grundar sig på det manliga förnuftet och genomsyrar hela organisationen och behandlingsarbetet. Normativiteten används också som förklaringsmodell för barnens beteendemönster (Claezon & Hilde, 2005, s. 91-92).

Flera fokusgruppdeltagare tar direkt upp flickornas situation när de inledningsvis reflekterar över hur genus speglas på institutionerna. De påpekar flickornas utsatta position och resonerar kring flickornas behov utifrån könstillhörigheten. Rapporten ”Svensk social barnavård ur ett könsperspektiv 1993-2003” visar på att de flesta studier med syfte att undersöka Svensk barnavård ur ett könsperspektiv har utgått från tonårsflickor (Ulmanen & Andersson, 2008, s. 13). Både fokusgruppdeltagarna och den tidigare forskningen problematiserar till största delen flickornas situation utifrån en manlig normativitet. I projektet ”Att göra skillnad – könsperspektiv i socialt arbete med barn och ungdomar” menar författarna att det görs skillnad mellan pojkar och flickor utifrån deras könstillhörighet och inte utifrån det sammanhang individen befinner sig i (Claezon, 2008, s. 15). En gemensamnämning jag tycker mig skönja i fokusgruppdeltagarnas utsagor är att tendens till att försöka skydda flickorna och forma deras villkor på institutionerna så att de passar in i en mansdominerad miljö, då det stora antalet barn är pojkar. Fokusgruppdeltagarna har säkerligen goda intentioner med detta arbetssätt men det är enligt mig något oreflekterat. För att uppnå en mer genusmedveten jämställdmiljö skulle pojkarna och flickorna integreras på ett bättre sätt på institutionerna. Jag inser att detta är en lång process med många aspekter som spelar in, bland annat kultur och religionstillhörighet.

Förslag på vidare forskning

Utifrån den tidigare forskningen inom ämnet och resultatet av den insamlade empirin i den här studien syns ett tydligt tecken på att det behövs en stor kunskapsutveckling inom området.

Jag har inte kunnat finna någon studie över hur specifikt genusfrågor tacklas i arbete med ensamkommande flyktingbarn. Jag anser att allt socialt arbete borde genomsyras av en genusmedvetenhet och speciellt arbete med barn då dessa frågor enligt mig bör förankras i tidig ålder.

Det finns flera aspekter av detta ämne som skulle vara intressanta att undersöka djupare bland annat hur den myndighets utövande sidan inom socialtjänsten generellt arbetar med genusfrågor. Mer specifikt inom ämnet ensamkommande flyktingbarn skulle det vara intressant att undersöka hur genus beaktas i utredningsförfarandet av dessa barn och hur genus beaktas i utredningar av jour- och familjehem. Dessutom skulle det vara intressant att belysa genus och könsfrågor från barnens eget perspektiv.

Referenslista

- Al-Baldawi, R. (1998). Migration och familjestruktur. I Ahmadi, N. (Red.). *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Arlov: Elanders Berlings.
- Andersen, H., & Kaspersen, L B. (Red.) (2003). *Klassisk och modern samhällsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Angel, B., & Hjern, A. (2004). *Att möta flyktingar*. Lund: Studentlitteratur.
- Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Brendler-Lindvist, M. (2004). *Att möta de ensamkommande barnen*. Stockholm: Rädda Barnen.
- Claezon, I. (2008). *Att göra skillnad – könsperspektiv i socialt arbete med barn och ungdomar*. Stockholm: Edita Västra Aros AB.
- Elvin-Nowak, Y., & Thomsson, H. (2003). *Att göra kön. Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag AB.
- Hessle, M. (2009). *Ensamkommande men inte ensamma. Tioårsuppföljning av ensamkommande asylsökande flyktingbarns livsvillkor och erfarenheter som unga vuxna i Sverige*. (Avhandling för doktorsexamen, Stockholms universitet). Sverige: Elanders AB.
- Hilte, M., & Claezon, I. (2005). *Flickor och pojkar på institution – ett könsperspektiv på vården av ungdomar*. Stockholm: Allmänna Barnhuset.
- Hirdman, Y. (2004). *Genus – om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber AB.
- Kvale, Steinar. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Månsson, P. (Red.) (2004). *Moderna samhällsteorier – traditioner, riktningar, teoretiker*. Stockholm: Prisma.
- Neuman, W Lawrence. (2006). *Social research methods. Qualitative and quantitative approaches*. Boston: Pearson Education International.
- Sohlberg, B-M., & Sohlberg P. (2009). *Kunskapens former. Vetenskapsteori och forskningsmetod*. Malmö: Liber.
- Ulmanen, P., & Andersson., G. (2006). *Svensk social barnavård ur ett könsperspektiv 1993-2003. En litteratur genomgång*. Stockholm: Edita Västra Aros AB.
- Wibeck, V. (2000). *Fokusgrupper – om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Internetreferenser

- Lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn. Hämtad 12 mars, 2010, från <http://www.notisum.se/Pub/Doc.aspx?url=/rmp/sls/lag/20050429.htm>
- Migrationsverket (2010). *Ensamkommande barn och ungdomar – ett gemensamt ansvar*. Hämtad 14 april, 2010, från http://www.migrationsverket.se/download/18.78fcf371269cd4cda980004171/slutrapport_ensamkommande.pdf

Migrationsverket (2010). *Statistik 2009*. Hämtad 10 mars, 2010, från <http://www.migrationsverket.se/info/1895.html>

The International Federation of Social Workers (2010). *Definition av socialt arbete*. Hämtad 5 april, 2010, från <http://www.ifsw.org/p38000412.html>

UNHCR (2010). *Flyktingungdomar: fakta och statistik*. Hämtad 5 mars, 2010, från http://www.unhcr.se/SE/Protect_refugees/Flyktingungdomar.htm

Vetenskapsrådet (2006). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad 26 mars, 2010, från http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf

Lagar och förordningar

SFS 2001:453 Socialtjänstlagen.

SFS 2001:937 Socialtjänstförordningen.

Bilaga 1

Information till er som tillfrågats att delta i en fokusgruppintervju

Hej,

Jag heter Sofia Östergren Haking och läser åttonde och sista terminen på Socionomprogrammet, Ersta-Sköndal högskola. Under vårterminen skall jag skriva c-uppsats där syftet är att undersöka hur behandlingsassistenter upplever att deras könstillhörighet påverkar arbetet med ensamkommande flyktingbarn/ungdomar. För att uppfylla syftet är jag intresserad av att ta del av de kunskaper och erfarenheter ni behandlingsassistenter besitter.

Intervjun kommer att genomföras i grupp om 4-5 behandlingsassistenter och pågå i ca 1,5 timme. Intervjuerna kommer att spelas in på band och skrivs ut. Utskrifterna raderas när uppsatsen är sammanställd. Det kommer inte att framgå i studien vem som har intervjuats, medverkan är frivillig och kan när som helst avbrytas.

Intervjun görs på tid och plats som passar er.

Vid ytterligare frågor vänligen kontakta mig,

Sofia Östergren Haking

Tel: 0737354814

Mail: bibbi_g@yahoo.com

Bilaga 2

Intervjuguide

Syftet är att undersöka hur behandlingsassistenter upplever att ensamkommande flyktingbarn/ungdomar påverkas av deras könstillhörighet och därigenom hur de anser att arbetet påverkas.

Vi skall nu genomföra en fokusgrupp intervju där jag kommer att fungera som moderator. Min roll kommer att vara tillbakadraget lyssnande. Jag är intresserad av att höra era erfarenheter och tankar utifrån de givna temana. Ingenting är rätt eller fel. Det kan hända att jag behöver ställa några konkreta frågor för att kunna besvara syftet med studien isf kommer jag att göra det i form av en "runda" där samtliga får besvara frågan.

Teman

1: Genustänkande i organisationen utifrån personal respektive ungdomar.

2: Personalens uppfattning om ungdomarnas förhållningssätt till manlig/kvinnlig personal.

3: Personalens uppfattning om hur det konkreta arbetet med barnen påverkas av genus/könsrelaterade frågor.

Kompletterande frågor

Öppningsfrågor

Utbildning, ålder, erfarenhet av målgruppen,

Övergångsfrågor

Hur ser IP på fenomenet att det är mest pojkar som kommer till Sverige, påverkar detta arbetet på institutionen? Skapas en grabbig kultur? Tillskrivs kvinnorna mammroller, männen papparoller? Kommer flickorna i skymundan?

Nyckelfrågor

Uppliver IP att barnen förhåller sig på olika sätt till den manliga/kvinnliga personalen?

Har något barn velat byta KP pga att KP har det motsatta könet?

Finns det en dialog på boendet om genusfrågor?

Diskuteras det på boendet att dessa barn ofta kommer från patriarkala strukturer och hur det påverkar deras syn på jämlikheten i det Svenska samhället?

Uppmärksammas genusfrågor i organisationen? Får personalen någon utbildning i dessa frågor?

Finns det konkreta exempel på när personalens könstillhörighet har hamnat i fokus i arbetet med ungdomarna?

Situationer i arbetet när könstillhörigheten påverkar?

Om och i så fall vad tror IP det är som påverkar att ungdomarna förhåller sig olika till manlig/kvinnlig personalen? Klass, utbildning, samhällsstruktur....

Avslutande frågor

Har jag missat något? Har IP något att tillägga? Om jag behöver komplettera med några uppgifter, är det då ok om jag återkommer?